

הרב ישראל רוט

ר"מ בישיבת "באר ישראל"
ורו"מ כולל "נתיבות המשפט"
בני ברק

בענין לעבור לפני המתפלל כדי לשמוע ברכת כהנים

(פרק ה ה"א) וז"ל: שמונה דברים צריך המתפלל להזהר בהן ולעשותן, ואם היה דחוק או נאנס או שעבר ולא עשה אותן אין מעכבין, ואלו הן: עמידה, ונוכח המקדש, ותקון הגוף, ותקון המלבושים, ותקון המקום, והשוית הקול, והכריעה, והשתחויה. ובהלכה ו' מפרש הלכה דתיקון המקום, וז"ל: תקון המקום כיצד יעמוד במקום נמוך ויחזיר פניו לכותל, וצריך לפתוח חלונות או פתחים כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדן שנאמר וכוין פתיחן ליה בעיליתיה וגו', וקובע מקום לתפלתו תמיד, ואין מתפלל בחורבה ולא אחורי בית הכנסת אלא אם כן החזיר פניו לבית הכנסת, ואסור לישב בצד העומד בתפלה או לעבור לפניו עד שירחיק ממנו ארבע אמות. עכ"ל. הרי מבואר בלשון הרמב"ם שזה חלק מדין התפילה של המתפלל, שאסור לישב או לעבור לפניו – והרי זה דומה לדין שיעמוד במקום נמוך ושאר ההלכות שמיייתי הרמב"ם התם, באופן שמוכח מדבריו ז"ל שיסוד הדין בזה אינו משום ביטול התפילה של המתפלל, אלא זה צורת התפילה של המתפלל להיות ברשות נפרדת, וזה צורת התפילה כמו שלעמוד במקום נמוך זה צורת התפילה של המתפלל.

ג) והנה כ' הטור יורה דעה בהלכות כבוד רבו ותלמיד חכם (סימן רמב) וז"ל: ולא יתן שלום לרבו ולא יחזיר לו שלום כדרך שאר העם שנותנים שלום זה לזה אלא שוחה לפניו ואומר לו ביראה ובכבוד שלום עליך רבי ואם נתן לו רבו שלום אומר לו שלום עליך מורי ורבי ולא יחלוץ תפילין לפני רבו ולא יסב לפניו אלא כיושב לפני המלך ולא יתפלל

החיים והשלו' לכבוד ידידנו מופלג טובא בתורה ויראה, הרה"ג גמליאל ב"ר אלחנן י.ד. הכהן רבינוביץ שליט"א בעל מחבר ספרי גם אני אודך.

ע"ד השאלה, האם מותר לישראל לעבור לפני המתפלל כדי לבא ולשמוע ברכת כהנים. (א) בש"ס ברכות (כז א') אי', מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי אסור לעבור כנגד המתפללין. – איני, והא רבי אמי ורבי אסי חלפי, רבי אמי ורבי אסי חוץ לארבע אמות הוא דחלפי. ומבואר, דתוך ד"א של המתפלל אין לעבור, ורק מחוץ לד"א שרי. ובסדר רב עמרם גאון (סדר תפילה) כ' בטעם הדבר, וז"ל: דאמר ר' יהושע בן לוי אסור לעבור כנגד המתפללין, מאי טעמא דמפסקה לצלותיהו. ע"ש. ועי' ברבינו יונה על הרי"ף (יח ב') שכ' וז"ל: אסור לעבור כנגד המתפללין וכו' ודוקא כנגד פניהם אבל בצדם לא חיישינן להעברה בעלמא, ע"ש. וכ"כ שם בשטמ"ק, והיינו טעמו, כיון שעיקר הענין בזה הוא שמפריע לתפילה, מעתה אם זה בצדדין שרי. אמנם במשנה ברורה (סי' ק"ב סק"א) מיייתי ב' טעמים, א', שמבטל כוונתו, ב', מפני השכינה, ע"ש. וכיוצא ב מצאתי בשו"ת גינת ורדים חלק אורח חיים (כלל א סימן לט) וז"ל: ואמנם עוד החמירו בלפניו של מתפלל שלא לעבור לפניו בתוך ארבע אמותיו באקראי בעלמא אפי' שלא קבע עצמו לישב בארבע אמות שלפניו הם מקודשין ביותר לפי שהוא משתחוה למול פניו לשכינה שכנגדו, עכ"ל.

ב) והנה כתב הרמב"ם הלכות תפילה

ולהחמיר עכ"ל ובפרט לפי מה שכתב הח"א דטעם האיסור מפני שמפסיק בין המתפלל להשכינה בודאי אין להקל בזה, עכ"ל. הרי שהמ"ב עצמו מייטי ב' גדרים בזה, ואשר יהיה נפק"מ לגבי שלשול טלית. רק עיקר ראייתו מכהנים אינו מובן לענ"ד, מה ענין זל"ז, וצ"ע.

ה) ודאתאן לנידון דידן, הנה כ' השולחן ערוך אורח חיים (סימן צ' סעיף כ"ז) היה עומד בתפלה והשתין תינוק בבהכ"נ, ישתוק עד שיביאו מים להטיל על המי רגלים, או יהלך לפניו ד' אמות או לצדדיו או יצא מב"ה ויגמור תפלתו. וכ' הרמ"א, ויותר טוב לילך למקום אחר ולא לשתוק, שמא ישהה כדי לגמור את כולה ויצטרך לחזור לראש, עכ"ל. וכ' המשנה ברורה (ס"ק פ"ה) וז"ל: כתב הח"א אם מתירא שמא ישהה כדי לגמור את כולו וא"א לו להרחיק ד"א כגון שא"א לו לעבור נגד המתפלל יסמוך על הרשב"א דס"ל דמותו להתפלל כיון שכבר הוא עומד בתפלה ואיסור מי רגלים דרבנן, עכ"ל. ומבואר, שלמרות שכעת יש לו איסור דרבנן של מי רגלים, אעפ"כ שלא יעבור נגד המתפלל, וא"כ לכאור' מכל שכן לשמוע ברכת כהנים אין לו לעבור נגד המתפלל. ברם יש לדחות, דהאי סברא שכבר נמצא בתפילה יותר אלימא, ולהכי עדיף שיישאר בתפלתו, ולא העיקר משום לעבור לפני המתפלל.

ו) ועי' בב"ח אורח חיים (סימן סט) וז"ל: אכן צריך ליהרהר כשפורסין על הפתח שלא יפרסו אלא לאחר שסיימו הצבור התפלה והשליח ציבור ולא מקמי שסיימו לפי שכל אותן שלא שמעו קדיש וברכו מתקבצין אל הפתח ועוברין לפני העומדין בתפלה שעדיין לא סיימו תפלת י"ח וקא עבדי איסורא דאסור לעבור כנגד המתפלל תוך ארבע אמותיו, עכ"ל. מבואר בדבריו, שאסור לעבור לפני המתפלל גם אם ברצונו לשמוע קדיש או ברכו, וא"כ לכאור' ה"ה נמי לענין ברכת כהנים. אכן יש לומר בכוות ה"ב"ח,

לפניו ולא לאחריו ולא מצדו ואצ"ל שאסור לילך בצדו וכיצד יעשה כשמתפלל עם רבו יתרחק לאחריו ולא יהא מכוין כנגד אחריו אלא יצדד עצמו לצד אחר וכן כשילך עמו היו שנים הולכין עמו הגדול שבשנים הולך לצד ימינו מאחוריו ומצדד עצמו לצדדין והקטן לצד שמאלו וחופן לד' אמות הכל מותר, עכ"ל. וכ' רבינו הבית יוסף (שם) וז"ל: ומ"ש רבינו וחופן לארבע אמות הכל מותר. הוא מדאמרינן בפרק תפלת השחר (שם) גבי הא דאסור להתפלל לא כנגד רבו ולא אחוריו רבו דאסור לעבור כנגד המתפללין ואותיבנא מר' אמי ור' אסי דחלפי ושני ר' אמי ור' אסי חופן לארבע אמות הוא דחלפי משמע דכל חופן לארבע אמות כרשות אחרת דמי ולא שייך לגבי המרוחק ממנו ארבע אמות, עכ"ל. ולכאור' תמוה, הרי התם כל הענין משום הפרעה בתפלתו – ואשר ע"כ חופן לד' אמות ליכא הפרעה, אך מה זה שייך לענינינו שזה ענין שלכבוד רבו. אלא מזה מוכח נמי כמו שכתבנו, שעיקר ענין זה של לא לעבור לפניו הוא אינו משום ביטול התפילה של המתפלל, אלא זה צורת התפילה של המתפלל להיות ברשות נפרדת, וזה צורת התפילה כמו שלעמוד במקום נמוך זה צורת התפילה של המתפלל, מעתה שפיר נילף מזה נמי לענין כבוד רבו, וכמש"נ.

ד) ובביאור הלכה (סימן קב) ד"ה אסור לעבור כנגד וכו' – כ', ועיין בא"ר בשם של"ה דה"ה דיש ליהרהר שלא לעבור בעת שקורין שמע ישראל. כתב בספר מאמר מרדכי וז"ל הטעם מפני שמבטל כונת המתפלל ולפ"ז נראה דאם המתפלל משלשל הטלית על פניו כמו שנוהגים הרבה דמותו לעבור על פניו ודוגמא לדבר לקמן בסי' קכ"ח ס"ג דכתב רמ"א דגם הכהנים לא יסתכלו בידיהם ושע"כ נהגו לשלשל הטלית ואיתא עוד שם בענין המומין דאם מנהג הכהנים לשלשל הטלית דשרי לישא כפיו אפי' יש לו כמה מומין וה"נ י"ל דמועיל שלשול הטלית ומ"מ ראוי לחוש

מותר, ובווה"ק אוסר אף מצדיהם תוך ד"א, ואף משמע מזוה"ק דמלפניהם אסור במלוא עיניו, הובא בכה"ח שם (אות כ"ז), אבל מבואר שם דלצורך מצוה יש לסמוך על הש"ע, גם בענין לעבור לפניו ולעמוד מבואר במ"ב שם (ס"ק י"ח) דלהמג"א אסור, ולהא"ר מותר, ואפשר להקל במקום הדחק עיין שם, ובודאי לצורך מצוה כמקום הדחק דמי. וא"כ הרי אפשר לעבור מצד המתפלל כיון דהוי צורך מצוה. ושו"ר בספר תורת חיים שם (סי' ק"ב אות י') כתב דנהגין שעוברים מן צד הש"ע כשהכהנים הולכים לנכ"פ, ואולי יען שלצורך תפילה הוא, ועוד י"ל כיון שתמיד עושין כן עכ"ל, ואולי כוונתו במש"כ כיון שתמיד עושין כן דכיון שיודע מזה הש"ע ל"ש ביטול כוונתו, עכ"ל.

י' חזינן דעת קדשו, שאם זה לצורך מצוה יש יותר להקל, וא"כ בנידו"ד באנו למחלוקת אם יש מצוה על הישראל להתברך מאת הכהנים, וכבר הארכנו בס"ד בכמה תשובות למעכ"ת, וכבר נדפס בס"ד בשו"ת קהלות הקודש (חלק א' סי' ל"א, סי' ל"ח) דאם יש מצוה, אזי שרי באופנים שהתיר המנחת יצחק בצדדין וכדומה, ואם ליכא מצוה אזי אסור. כמו"כ כ' סברא שיודע הש"ץ שעושין כן ליכא ביטול כוונתו, וא"כ יש לומר שהכי נמי בנידו"ד לגבי ברכת כהנים.

יא) כמו"כ ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט סימן ח') שבדבריו יש כמה צדדי היתר בנידו"ד ואעתיק דבריו, אשיבנו בזה למה שבקשני כתר"ה לברר לו ענין דין שאסור לעבור כנגד המתפללים וכו' הנפסק להלכה באו"ח סי' ק"ב סעי' ד', בהיות שבהרבה פעמים א"א לדקדק בזה ובפרט באותם שמעמידים א"ע להתפלל באמצע המעבר וא"א ליכנס ולעבור אל תוך ביהכ"נ מבלי לעבור על פניהם, וכדומה לזה.

והנה על אתר השיבותי לו למה שציניתי בזה בספרי שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' כ"ג אות י"ד והוא שבס' אשל אברהם דן להקל

שלכתחילה לא יעשו כן שלא יצטרכו לעבור לפני המתפללין ויצטרכו לדחות איסור זה, אך באין ברירה כנידון שאלתנו אולי יודה הב"ח ששרי.

ז) ובשו"ת יד אליהו (סימן ו') בסוגריים כ' וז"ל: ומטעם זה נ"ל דאין לעבור לפני המתפלל תוך ד"א אפילו כדי להתפלל בצבור ואם לא יעבור לפניו אי"ל לכנוס בכה"כ להתפלל אעפ"י כן אינו רשאי מטעם זה דבשעה שעובר לפניו אינו מתפלל, עכ"ל. לפי דבריו נמי יש לומר בנידו"ד, שאסור, כיון שבשעה שעובר הא כעת אין לו מצווה, ורק תיכף יהיה לו, ולהכי שפיר נימא שאסור. ואמנם שבעיקר דברי היד אליהו צ"ע, הא ודאי עצם ההליכה להתפילה גם היא בכלל מצוה דתפלה, והארכנו בזה בס"ד בשו"ת קהלות הקודש (ח"א סי' ל"ח) ע"ש, עכ"פ לגבי ברכת כהנים ודאי ההליכה אינה נחשבת כחלק מזה.

ח) ובשו"ת בצל החכמה (חלק ו סימן לא) פסק, בביהמ"ד"ר הקבוע לתפלה ואח"כ ללימוד לשעה או שעתיים, אסור לעבור אחר התפלה כנגד המתפלל כדי להגיע למקומו ללמוד, למרות שהמטרה שלו זה לקיים מצוה. אכן יש לחלק שלשמוע ברכת כהנים שאני, כיון ששמיעת הישראל הוא חלק מהחפצא של מצוה דברכת כהנים, ואינו דומה ללימוד שיכול גם במקומו ללמוד, ואי"ז מוכרח רק להיכן שהולך.

ט) והנה בשו"ת מנחת יצחק (חלק ח סימן י') נשאל בדבר נשיאת כפים אשר מוכרח בנט"י לעבור לפני המתפללים, וראיתי שיש כמה הלכתא רברכתא למילף מיניה, ונעתיק דבריו, וז"ל: הנה בודאי אם יכול לסדר באופן אשר לא יהי צריך לעבור לפניהם יש לעשות כן, אך בהזדמנות שלא אפשר לו כמבואר בשאלתו, הנה כפי המבואר בש"ע (או"ח סי' ק"ב סעי' ד') אסור לעבור תוך ד"א לפניהם, אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד, ובצדיהם שלפניהם להמג"א שם (סק"ו) אסור, ולהא"ר

שייך ביה כיוון הלב עיין שם].

(יד) ודקדקתי וראיתי שגם בספר דעת תורה להמהרש"ם ז"ל על או"ח (הנדמ"ח) עמד בקצרה על חידוש זה, דמביא שם דברי הד"ק דמחלק בזה בין גדול לקטן בהיות דקטן אין לו כוונה, ומוסיף עפ"י וכותב וז"ל: ג"ל די"ל דבזה"ז דאין מכוונין בתפלה כמ"ש הרמ"א בסי' ק"א, ובפרט הקטן ועם הארץ וכדומה, שוב אין חילוק בזה בין לפניו ובין לצידו עכ"ל, הרי שגם הגאון המהרש"ם ז"ל דעתו ג"כ להקל בכלל בזה בזה"ז, ומטעם האמור דאין מכוונים, ובפרט בקטן ועם הארץ וכדומה, וכאמור עפ"י רוב אלה המה העומדים להתפלל באמצע ביהכ"נ מבלי להבחין אם זה מקום מעבר לעוברים או לא.

(טו) עוד זאת כותב שם המהרש"ם בדעת תורה להקל מטעם מיוחד בהיכא שאחד עומד להתפלל במקום שרבים עוברים וז"ל. ונ"ל דאם עמד להתפלל במקום שרבים עוברים כגון באמצע ביהכ"נ דמי לקבר המזיק את הרבים דמותר לפנותו ואינו תופס מקומו, ועדיין צ"ע עכ"ל, ואם בכאן מסיים המהרש"ם בלשון דעדיין צ"ע, הרי בהגהותיו בספר ארחות חיים שם כותב זה בפשיטות, ולא מסיים כהך לישנא דעדיין צ"ע כיעו"ש, עכ"ל הצ"ח, כאשר לפי דבריו יש כמה צדדי היתר כן לעבור כדי לשמוע ברכת כהנים.

(טז) וכן ראיתי בשו"ת מגדנות אליהו (חלק א סימן כו) וז"ל: ולענין השאלה הראשונה הנ"ל, אי מותר לעבור לצורך מצוה. הנה באשל אברהם [שם ד"ה לא ראיתי] כתב להדיא דמותר לעבור לפני המתפלל כדי לשמוע קדיש או לענות אמן, כי אין ספק בלבול דעת חבירו מוציא מידי ודאי מצוה. ועיי"ש שגם כדי שלא יעבור על כל תשקצו ג"כ אפשר להקל, עיין שם. ובשו"ת יד אליהו [סי' ו'] כתב דאסור לעבור לפני המתפלל בשביל להתפלל בציבור, שהמצוה דרבנן להתפלל במנין אינו דוחה האיסור דרבנן לעבור כנגד המתפלל כיון דאינו מקיים העשה

בהיכא שהמתפלל עומד לפני עמוד, או כשעיניו עצומות, או כשיש ספק דאולי עומד הוא בתחנונים שיש להסתפק בכזאת כמעט תמיד, כיעו"ש [ומה שסותר המ"ב בביאור הלכה טעם היתר כשמעוטף בטליתו על פניו, מדברי הח"א שכותב שטעם האיסור הוא מפני שמפסיק בין המתפלל להשכינה ע"ש, יעוין בא"א שם שמתבאר שטעם זה הוא לאחדים עם הטעם של בלבול הכוונה עיין שם].

(יב) וכשהתחלתי כעת לחשוב שנית בזה, עלתה בדעתי המצאה חדשה להיתר כללי בזה, והוא בהיות דאליבא דרובא דהפוסקים טעם איסור העברה בזה הוא משום דעי"כ מבבלבים כוונת המתפלל, וא"כ בהיות דבזה"ז רוב המתפללים אינם מכוונים, ובפרט המוני עם הפשוטים שאלה המה שעומדים על פי רוב באמצע המעבר וחוטפים תפלת - עמידה, וכבר העיד הטור בסי' ק"א דקרוב הדבר שלא מכוונים ופסק כן גם הרמ"א שם בסעיף א', וא"כ לקללתם היא תקנתם של העוברים שיוכלו בזה"ז לעבור על פניהם של המתפללים בלכתם אחר הרוב שאינם מכוונים, ושהוא כאחד מהם, ובזה נוכל להשקיט הסערה שראיתי שמסעיר ע"ז בספר רוח חיים להגר"ח פלאגי ז"ל על או"ח, על שלא זהירים בזה אינשי מהאיסור לעבור כנגד המתפללים ואפילו הנכונים שיודעין דין זה לאו אדעתיהו ליוזר בזה כיעו"ש, אבל בהאמור מתיישב שפיר.

(יג) ושמחתי שבעיני מצאתי סייעתא לדברי בספר ארחות חיים על או"ח סי' ק"ב, דמביא שם בשם ספר מאורי אור בחלק עוד למועד ד' קנ"ט ע"ב שכ' להמליץ על המקילים בזה בזה"ז מפני שהרוב אינם מכוונים, והמכוונים עפ"י הרוב מעצימים עיניהם ע"ש, הרי בכנ"ל, אלא שהוסיף חיזוק הזה שאין חשש אפילו למיעוט מכוונים מפני שהמכוונים עוצמים עיניהם ואז שוב יש היתר, [ויעו"ש בדעת קדושים שבקטן העומד בתפלה כותב בכלל להקל לעבור על פניו משום דלא

שמתפלל הוא ספיקא דרבנן לקולא שמא שוהה אז או אומר וידוי ותחנונים, ויש במה ללמד זכות על העולם.

(ז) וראיתי לרבינו הגדול קדוש ישראל מו"ר מרן בעל להורות נתן זיע"א בשו"ת להורות נתן חלק י"ב (סי' ז') שנשאל בכמה שאלות בהלכה זו, אם שרי לעבור לפני המתפלל בכהן לילך לישא כפיו, או ללמוד תורה או שמיעת קדיש וברכו, ע"ש שהתיר לאור כל הקולות של הפוסקים שהבאנו לעיל.

יש עוד להאריך בכל זה, אולם מחמת אפיסת הפנאי אסתגר בזה, ותן לחכם ויחכם עוד.

*

בעידנא שעובר על האיסור, אבל בשביל להשלים המנין שהוא מצוה דרבים מותר עיין שם. ולפי האשל אברהם הנ"ל בודאי גם להתפלל בציבור מותר ועיין בכף החיים [סי' ק"ב] שהביא כמה חילוקי דינים בזה בשם הבן איש חי, עיין שם. היוצא מזה, שבודאי הרבה מאלו שעוברים לפני המתפללים, ונראה שמקילים ומזלזלים בדין זה, אינם עוברים על דין זה, שאינם עוברים רק לצורך מצוה כדי להתפלל בציבור או לשמוע קדושה או ללכת לבית הכסא, שזהו מותר לדעת האשל אברהם וכנ"ל. וגם אלו שעוברים לדבר הרשות, הרי האשל אברהם [הנ"ל] העיד שכן הוא סוגיא דעלמא ולית מאן דחש להאי איסורא, ובע"כ בודאי שהטעם הוא כנ"ל שכל זמן שאינו ברור

תפלה מתוך שמחה

אמרו חז"ל אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה של מצוה. הגה"צ הס"ק ר' אברהם מסלונים סיפר על עצמו: פעם אחת לפני התפילה נפלה עלי מרירות גדולה כו' עד שלא הייתי יכול לעמוד להתפלל והתיישבתי אולי אין זו מרירות דקדושה כי אם מעניי עוה"ז והתחלתי ליישב דעתי ולהתנער מכל עניי עוה"ז, וצער, פרנסה, וכדומה וזה הועיל לי אז לבטל את המרירות עד שהייתי יכול כבר להתפלל מתוך שמחה.

שמחה בשעת לימוד התורה

אבל אתם בניי בואו וישמחו עם התורה שמחה שלימה בדרך שאני משמח בכס. (תדבא"ר)

שמחה בשעה שמחדשים חידושי תורה

הקב"ה חדי בפילפולא באורייתא (זוה"ק). שאלו להבעש"ט ז"ל מה לעשות לזה שכשמחדשים חידושי תורה הם שמחים, ויש להם צער על זו השמחה אולי עבירה הוא, והשיב הבעש"ט מה לעשות הנה כתיב (תהלים יט) פקודי ה' ישרים משמחי לב הם בעצמם משמחים הלב וכשהם שמחים במה שעשו קישוטיין לשכינה באמת אין רע ובודאי למצוה רבה יחשב לו. (ס' בעל שתולים פ' ואתחנן נב)